

A LEADER-program Európában és Magyarországon

Bevezetés, kérdésfelvetés

A területi elmaradottság és a hátrányos helyzet kezelésének alapvetően két módja létezik. Az egyik során a gazdagabb, tehetősebb régiókban keletkezett többlet egy részét elvonják, és az újraelosztás mechanizmusain keresztül a fejletlenebb térségek számára adják át (intervenció út). Ez jellemzi például az EU kohéziós politikát támogató pénzalapokat, melyek „vissza nem térítendő” támogatásban részesítik a statisztikailag arra érdemesnek tartott régiókat. A módszer kritikusai szerint ugyanakkor számos visszássága is van a rendszernek. A „könnyen jött pénz” gyakran nem hasznosul kellőképpen, vagy éppen kényszerpályára viszi egy térség gazdaságát. A támogatások lehívásához szükség van egy intézményrendszer kialakítására, ami ugyancsak erőforrásokat emészt fel (Balogh P., 2012). A brüsszeli vagy központi nemzeti támogatási rendszernek ugyanakkor kialakultak a vámszedői is, Közép-Európában több helyütt is kialakult egy projekt-réteg, akik ezekből az euró-milliókból alapozták meg egzisztenciájukat (Kovách I. és Kucerova, E. 2006). Ugyancsak probléma, hogy a fejlesztendő térségek nem képesek felszívni a számukra jutatott forrásokat, így azok – például a közbeszerzések jóvoltából – a fejlett területek cégei felé áramlanak át. Ezek a mechanizmusok általában csak kevés figyelmet fordítanak a helyi sajátosságokra, arra a speciális információhalmazra és tudásra, ami az adott térségben felhalmozódott. Az itt alkalmazott módszerek univerzálisak és generálisak (Farágó L., 2005).

A másik módszer szerint a hátrányos helyzetű térségek meglévő erőforrásait, erősségeit kell számba venni, erre kell építeni egy jövőképet (immanens fejlesztések). A programok hátterét lehetőleg saját forrásokból, esetleg kismértékű külső forrásból kell megteremteni. A folyamat során a helyi közösség valódi igényeinek megfelelő fejlesztések jönnek létre, így ezek tényleg a fenntarthatóságot szolgálják. Ezekre a fejlesztésekre jelenthet példát a fejlődő országokban alkalmazott Sustainable Livelihood Approach (SLA), vagy a Dél-Korea vidékfejlesztési siker-sztoriját jelentő Saemaul Undong. Az EU-ban működő LEADER-program is ebbe a sorba illeszthető, ami egy sikeres kezdeményezésnek bizonyult az elmúlt két évtizedben, s 2004-től Magyarországon is működik.

Valahol Európában egy vidéki térség reprezentánsai, kisvállalkozók, civilek, önkormányzati képviselők összegyűlnek, felöltik egyenruhájukat, majd döntéseket hoznak. Felelősen és látható élvezettel döntenek önnönmaguk és térségük jövőjéről, pénzt osztanak. Jövőt kreál-

nak, és döntéseikben ott lüktet az élettapasztalat, a környezet, a régió, a táj és az emberek ismerete. Ővék a tudás, a helyi értékek és érdekek ismerete, de összeköti őket a nagy egységgel, Európával egy nagy közös gondolat, egy eszmerendszer, a LEADER. Tudják és ismerik azokat a technikákat, amelyek segítségével megtervezhetik önnön jövőjüket, megpályáztatják a térség szereplőit, és kiválasztják a jövőbe mutató ötleteket. Hisznek, kvázi vallásos hittel abban, hogy tervszerűen, saját akarataknak megfelelően lehet befolyásolni a jövőt, ami így tervezve jobb lesz annál, mintha ráhagynák a véletlenre, az entrópiára vagy éppen a piac láthatatlan kezeire. Már húsz éve dolgoznak ebben a programban, politikától és választásoktól függetlenül építik kultúrájukat és a rájuk bízott vidéki térséget. Együttműködnek a települési vezetőkkel, a civilekkel, és mivel komoly és megbízható partnerek, már a nagyobb vállalatok is partnerként tekintenek rájuk. Tevékenységük hatására munkahelyek keletkeznek, látványos beruházások teremődnek, a térségben javulnak a makroökonómiai mutatók, nőnek a telekárak és a helyi adóbevételek. Élhető és életető területté válik a korábban reménytelennek tetsző vidék Írországtól Finnországtól vagy Svédországtól Olaszorszáig.

És valahol másutt Európában, egy másik vidéki térségben menedzserbetegségtől sújtott vidékfejlesztők ülnek feszes dresszkóddal megverve és idegesen irodájukban, bosszantják őket a lehetetlen határidők, illetve a központi politikum által diktált túlbürokratizált rendszer. Tudják, hogy lehetne okosabban, hatékonyabban és LEADER-szerűbben dolgozni, de nem lehet, mert akkor jogsértést követnek el. Sajnos ez utóbbi kép jellemzi a hazai LEADER-programot. A kezdeményezés iránt érzett kezdeti lelkesedés és reménykedés napjainkra sokakból elszállt. E sorok írója találkozott olyan polgármesterrel, aki a programot országosan koordináló Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalt (MVH) következetesen ÁVH-nak nevezi, annak folyamatos és szerinte szándékos packázásai miatt. A szerzőben egy 2010-es nemzetközi konferencián tudatosult először, hogy valahol holtvágányra futott a magyar LEADER-program, amikor a mi szakértőink hitetlenkedtek írországi kollégájuk beszámolóján, hogy igen, akár projektenkénti néhány száz eurós támogatással is csodát tudott tenni a LEADER a „zöld szigeten”. Az okok komplex meghatározása túlmutat eme cikk keretein, ezért a program alapjainak bemutatásán túl arra kívánunk koncentrálni, hogy az oktatás és a helyi tudás érvényesülésének szempontjai hogyan jelentek meg a programban. A cikk a különböző szakcikknek és honlapok információin túl a szerző saját személyes tapasztalataira is épít.

A LEADER-program eddigi története

A LEADER (Liaison Entre Actions Développement de l'Économie Rurale; Közösségi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében) mint az EU egyik Közösségi Kezdeményezése startolt az 1990-es évek elején. Fő célja a vidéki szereplők motiválása és segítése az együttgondolkodásban, a fenntartható, integrált és innovatív fejlesztési stratégiák megvalósításában. A LEADER-típusú fejlesztések kulcselemei a következők:

- ♦ természeti és társadalmi erőforrások bővítése;
- ♦ a gazdasági szféra megerősítése;
- ♦ a helyi szerveződések fejlesztése;
- ♦ a kooperáció elősegítése.

A programban a helyi szereplők részvételével létrehoznak egy testületet (helyi akciócsoport – HACS), ami jogosultságot kap arra, hogy tervezzen, és a tervek megvalósítása érdekében pénzt oszthasson (továbbpályáztatás) a helyi vállalkozóknak, civileknek és önkormányzatoknak (1. táblázat).

1. táblázat A LEADER-program négy generációja az EU-ban (1991–2013)

Név, összköltségvetés	Időszak	Kedvezményezett térségek, főbb tevékenységek, jellemzők
LEADER I 400 millió ECU	1991–1994	217 HACS Vidéki turizmus Képzési programok Kézműipar Kisvállalkozások A mezőgazdaság diverzifikálása
LEADER II 1,7 milliárd €	1995–1999	1086 HACS Több figyelmet fordítani a helyi lakosság és közösségek aktivizálására
LEADER+ 5,046 milliárd €	2000–2006	893 HACS Az EU minden vidéki területére kiterjedt
LEADER CAP Min. a vidékfejlesztési források 5%-a (új tagállamok esetén min. 2,5%)	2007–2013	2282 HACS Közösségi kezdeményezésből a közös agrárpolitika egyik oszlopa

Forrás: saját szerkesztés a http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm illetve a <http://videkfejlesztés.net> oldalak alapján (utolsó letöltés 2014. augusztus 21.)

A HACS-ok felelősek a helyi vidékfejlesztési tervek, illetve a pályázati rendszer kidolgozásáért. Minden nyertes projekt hozzá kell, hogy járuljon a stratégiai célokhoz.

A program különlegessége tehát abban rejlik, hogy a partnerségen, a rejtett kapcsolatokon keresztül mobilizálódnak olyan erőforrások és tudás, amelyeket a hagyományos fejlesztési módszerek képtelenek elérni. A LEADER az Európai Unióban már 20 éve működik (1. táblázat), azóta a kezdeményezésre fordított összeg is jelentősen növekedett.

A tudás és az oktatás szerepe a LEADER-szerű programokban

Véleményünk szerint a LEADER esszenciája nem annyira a központi támogatás, vagy a jogszabályok összessége és azok betű szerinti betartása, hanem a helyi közösség léte, illetve azoknak az információknak közös tudássá válása, amin keresztül élhetővé és éltetővé válik az adott térség.

A vidékfejlesztésben releváns tudás semmiképpen nem születhet meg anélkül, hogy az emberi elme folyamatosan feldolgozná és szembesítené az őt körülvevő valósággal (Burch, S., 2007). Ez a vidékfejlesztési tudás – véleményünk szerint – kollektív tudás, hiszen a terület- és vidékfejlesztés kollektív aktus, túl kell hogy mutasson egy-egy személy érdekein, látókörén, és élethosszán.¹ Az egyének tudása ugyanakkor elengedhetetlen alkotóeleme ennek. A tudás keletkezésének mikéntjét szemléletesen mutatja be az ún. SECI modell, ami szerint az ún. hallgatólagos és explicit egyéni tudások kölcsönhatásba lépnek egymással (Lengyel B., é. n.).

Az első szakasz a szocializációé, ahol az egyének hallgatólagos tudásai a személyes kapcsolatokon keresztül megosztódnak. Itt kiemelt szerepet játszanak a szituációt megelőzően

¹ A lifelong learning (LLL) mintájára akár bevezethetnénk az egy életen túlmutató tanulás fogalmát.

is meglévő bizalmas kapcsolatok. Egy vidéki térségben – elvileg – ezek azok a viszonyok, családi, rokoni és baráti szálak, amelyek mentén elindulhat egy akciócsoport fejlesztése.

Az externalizációs fázisban a különböző intézményesített gyakorlatok segítségével a hallgatólagos tudás explicitté válik. A LEADER-ben ennek megfeleltethető például az integrált vidékfejlesztési stratégia megfogalmazása, az EU pályázati nyelvezetének használatával való leírása. A harmadik periódus a kombináció, ahol a leírt és kifejezett tudás a kommunikáción keresztül eljut különböző csoportokhoz: felfelé a közreműködő szervezetekhez, vagy az irányító hatósághoz bírálatra, illetve lefelé az akciócsoportot alkotó különböző társadalmi csoportok felé, például a megfogalmazott pályázati felhívásokon keresztül. Ezután a végső szakaszban (internalizáció) új minőséget jelentő hallgatólagos tudás jön létre. Értelmezésünk szerint a közös tervekben megfogalmazott célok megszüllik az egyénekben azokat a projektötleteket, amelyek azután pályázatként érkeznek a helyi akciócsoporthoz. A SECI jellegénél fogva igényli a folytonosságot, hiszen a négy szakasz kontinuuus váltakozása teszi lehetővé az újabb tapasztalatok beépülését.

A LEADER folyamatban minden résztvevő egy tanulási folyamat részese. Az érintett intézményi szereplőknek kell elsajátítaniuk a LEADER alapelveket és a működés mechanizmusait, melyeket a helyi szereplők között kell terjeszteni. A különböző HACS-okban keletkező helyi tudás okulására szolgálhat más térségek vidékfejlesztőinek is, ezért az EU nagy hangsúlyt és jelentős összegeket fordít a tapasztalatok nemzetközi cseréjére.

A tudás útja a magyar LEADER-programban

A program hivatalos hazai elindulása az EU-hoz való csatlakozás idejére tehető. Elsőként egy ún. kísérleti programot hirdettek hazai forrásból, de a LEADER elveknek megfelelően. A megvalósítás során nagy hangsúlyt fektettek a megvalósításhoz szükséges alapismeretek elsajátítására. A kísérleti program során az érintett személyi állományt (minisztériumok, háttérszervezetek, helyi csoportok) bel- és külföldi képzésben is részesítették. Sajnos a politikai változások miatt a központi igazgatási szerveknél dolgozó felelős vezetők és beosztottak nagyobb részét leváltották, így már a humán erőforrás területén megbicsaklott a SECI folytonossága.

A hazai kísérleti programban nyertes HACS-ok nagyobb része sikeresen alkalmazta a meganult elveket (Krolopp, A. et al., 2005). Legtöbbjük a következő körben (AVOP LEADER+) is beadta pályázatát, de – sokszor politikai okok miatt – sajnos jelentős részük ekkor már nem kapott lehetőséget programja folytatására. A folytonosság tehát a területiségben is megszakadt.

A 2004-2006-os hazai LEADER által támogatott tevékenységek között fő helyen szerepel a „kézségek elsajátítása”, amire összesen mintegy 100 millió forintot fordított a minisztérium. Ezt a képzést két fordulóban kapták meg a jelentkező potenciális HACS-ok tagjai a PROMEI Kht. munkatársaitól. Először 2005 júniusában egy kétnapos képzés keretében, majd az első forduló győztesei elvileg személyre szabott, saját mentoron keresztüli oktatásban részesülhettek. A képzéshez összeállítottak egy sok száz gépelt oldal terjedelmű tananyagot, amiben különböző, a vidékfejlesztés elméletével és gyakorlatával foglalkozó fejezetek kaptak helyet. Ennek bázisán többféle képzés megvalósult, így:

1. A képzők képzése, melynek során az egész tananyagot elsajátították a későbbi mentorok, és ebből vizsgát is tettek.
2. Egynapos tájékoztató, amikor az első kilenc fejezetet ismerték meg a résztvevők.

3. Kétnapos workshop, ahol az első tíz fejezetet mutatták be részletesebben.
4. Egynapos elmélyítő tréning az előzőekben megtanult részek gyakorlati alkalmazására, az adott térség egyéni igényei szerint.

A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy eme monumentális képzési anyag és elvileg jól átgondolt struktúra ellenére sem sikerült a tudás átadása. Az okok sokrétűek, kezdve azon egyszerű ténnyel, hogy a tananyagot CD formájában osztották, ami nem tanulható optimálisan. A szerző maga is részt vett hallgatóként az oktatásban, így saját tapasztalatból mondhatjuk, hogy a képzők egy része nem állt a helyzet magaslatán, tudása és oktatói kompetenciái hiányoztak, így a kezdetben rosszul átadott tudás később sok problémát okozott a szervezetek működésében.

A – nevezzük úgy, hogy – „vidékfejlesztési tudás” ennél sokkal szélesebb spektrumú. Tartalmazza mindazokat az ismereteket, melyek segítségével a helyi társadalom megszervezi önnön újatermelését, kialakítja kapcsolatrendszerét az őt körülvevő táji-környezeti rendszer irányában.

A LEADER-ben ez úgy jelentkezik, hogy a térségben felkutatjuk és terjeszteni próbáljuk azokat az ismereteket, amelyek alkalmasak arra, hogy az ott élők számára segítsenek a megélhetésben. Erre bőven találunk kiváló magyarországi gyakorlatokat és tapasztalatokat is az egyes akciócsoportok működésében. Az oktatás a humán erőforrás fejlesztésének legfontosabb eszköze, ami történhet iskolán belül, de azon kívül is. A legfontosabb kérdés azonban, hogy melyek azok az elemek a helyi tudáskincsből, amelyeket oktatni érdemes, mivel tarthatók itthon a fiatalok, mivel tudják életüket és közösségüket fenntartani.

A Zala-KAR Helyi Vidékfejlesztési Munkacsoport programjában szerepelt az ún. „Kézműves mesterség fejlesztése és mesterségbeli tudás átadása”, melynek során hagyományos, a térségben valamikor prosperáló kézműves mesterségeket oktattak általános iskolásoknak és felnőtteknek is (Zala-KAR, 2004). Ez a következő években divatot teremtett a hazai vidékfejlesztésben, esetenként egész falvak megélhetését akarták a kézműiparra építeni. A tapasztalatok szerint ez az út csak a turisták által kedvelt térségekben járható, a modern gyáripár korában ugyanis a kézzel készített termékek nem tudnak általánosan versenyképesek lenni. Ráadásul az eredeti vidéki lakosság nagy része ebben nem tud részt venni, sokszor a városból kiköltöző „új falusiak”, értelmiségiek számára nyit csak lehetőségeket (Macken-Walsh, A., 2009).

A Zala Termálvölgye Egyesület kezdte el a *Tananyagkészítés a Zala Termálvölgye értékeiről* című LEADER projektet. A fél évig tartó projekt célja, hogy a helyi akciócsoport 34 településéről összegyűjtsék azokat a földrajzi, történelmi, kulturális információkat és hagyományokat, amelyekből aztán tananyagokat és feladatlapokat készítenek a helyi 13 éves diákok számára. Így hozzá kívánnak járulni a fiatalok térségi identitásának erősítéséhez, hosszabb távon pedig a népességmegtartó képesség erősítéséhez. A projektötlet igen innovatív és a jövőbe mutató, hiszen ezáltal a fiatal korosztályok véleménye is beépülhet a helyi programokba. Kérdések ugyanakkor felmerülhetnek az ilyen non-profit jellegű projektekkel kapcsolatban, például, hogy a hosszabb távú gazdasági fenntarthatóság hogyan fog érvényesülni, ha elfogynak az erre szánt pályázati pénzek. A tapasztalatok azt mutatják, ha erre helyi igény van, csak akkor lesz fenntartható a jövőben (IFAD, 2009).

Az iskolai rendszerű oktatáson kívül találkozunk olyan LEADER projektekkel is, amelyek lehetőséget (például helyszínt) teremtettek az informális oktatás-nevelés megvalósítására. A Zselici LEADER csoport támogatta a Kadarkúti Magán-arborétumot olyan rendezvényhelyszín kialakításában, ahol rendhagyó biológiaórákat lehet tartani. A projekt

innovatív és előremutató. Ami kérdésként felmerülhet, az az integráltság, vagyis, hogy a térség egészének stratégiájába mennyire illeszkedik szervesen ez a létesítmény. Általános európai probléma, hogy túlságosan is elaprózott, az egységes gondolati fonalat nélkülöző projekteket támogatnak a helyi vidékfejlesztési programok (Moseley, M., 2003).

Különleges szituációnak számíthat, amikor egy-egy vidékfejlesztési akciócsoport szerveződésekben szerepet játszik a térségben működő egyetem vagy főiskola. Az egri Eszterházy Károly Főiskola, együttműködve Felsőtárkány önkormányzatával (a BÜKK-MAK LEADER HACS tagja) létrehozott egy oktatási központot, melyben már egy képzést is megvalósított. A központ épülete a Felsőtárkányi Faluház, egy demonstratív építmény; szigeteléssel épült, a fűtését pelletkazan biztosítja, illetve a tetején napelemeket helyeztek el. Ez utóbbiaknak kiemelten demonstrációs-oktatási szerepe is van, hiszen az előcsarnokban elhelyezett kijelző folyamatosan mutatja az adott pillanatban a napelemek által termelt energia mennyiségét.

Az új akkreditált oktatási központban megtartott első képzés a *Megújuló energiaforrások a vállalkozásokért* címet viselte. Sajnos a térség megcélzott vállalkozói helyett leginkább érdeklődő „civil” helyi lakosok és a főiskola hallgatói vettek részt rajta. A központ további működését megkérdőjelezheti, hogy 2014-től Felsőtárkány már nem lehet a BÜKK-MAK tagja, lévén nem borsodi település.

Egy követhető példa: az oktatás központi szerepe egy ír LEADER térségben

Írország egyike azon EU tagállamoknak, amelyek a LEADER-ben rejlő lehetőségeket maximálisan kihasználták. Az oktatás vidékfejlesztésbe való integrálása is iskolapéldaként emlegethető több itteni akciócsoport esetében. Itt még a LEADER előtt alapítottak területi alapú partnerségi szervezeteket, melyekben részt vettek állami szervezetek, választott önkormányzati képviselők, önkéntesek és civilek is. Tevékenységük során vállalkozásokat támogattak, társadalmi és környezeti kezdeményezések melléálltak, valamint számos oktatási-képzési programot is elindítottak (Callanan, M. és Keogan, J. F., 2003).

A South Kerry Development Partnership Ltd. (SKDP) is egy területi alapú partnerségi szervezatként kezdte tevékenységét, még 1991-ben.² Azóta tevékenysége összeforrott a LEADER-program működésével. Filozófiája szerint igazi fejlődés az emberek fejlesztése nélkül nem elképzelhető, ezért az oktatási projekteket 100%-ban finanszírozzák. A szervezet napjainkra oktatási-képzési programok és lehetőségek egész tárházát kínálja a helyi közösségek számára.

Az „Oktatási és Képzési Kezdeményezés” célja, hogy az élethosszig tartó tanulás lehetőségét biztosítsa a térség lakói és szervezetei számára is. Már az iskolakötelezettséget megközelítő korcsoportnak is kínálnak lehetőségeket. Külön program foglalkozik a korai iskolaelhagyók problémáinak megoldásával. Nagy figyelmet fordítanak a családok informálására, így például a „Families and Computers in Education” (FACE) programban az iskolákat is bevonva, egy nyolchetes oktatáson keresztül a szülőket tudatosabb számítógép-használóvá teszik, hogy így azok otthon is segíteni tudják gyermekeik fejlődését. A hatékonyabb oktatás a célja a „Learning Supports Unit (LSU)” működésének, ami szakértők és tananyag-előállítók, illetve a szülők és iskolák egy asztalhoz ültetését támogatja.

² Az akciócsoportra vonatkozó információk forrása a csoport honlapja: www.southkerry.ie/ (2014.08.30.)

A családok megerősítésére szorulnak a terjedő droghasználat, erőszakos bűncselekmények, illetve az egyre gyakoribb iskolai lemorzsolódás megelőzése területén is. Ezt a célt szolgálja a „Strengthening Families” nevű 14 alkalomból álló kurzussorozat. A leginkább veszélyeztetett középiskolás korosztály számára szerveződnek a „Kerry Life Education” rendezvények, ahol a cél a diákok és a szülők egy asztalhoz ültetése, és számukra közös drogpreevenációs megoldások megtalálása. Az egy korosztállyal idősebbek (12–25 évesek) számára is nyitott a „Jigsaw Kerry Puzzle” fiatalokat támogató rendszer, ami a mentális egészség és jólét elérését tűzte ki célul. Az előkészítésbe, szervezésbe és működésbe is bevont fiatalokkal biztosítani tudják, hogy a célcsoport magáénak érezze a projektet.

A magyarországi romákhoz hasonlóan hátrányos helyzetű etnikai kisebbséget alkotnak Írországban a vándorló életmódot folytató, ún. „Irish Traveller” családok. Számukra az egyik általuk használt kempingben közösségi teret, játszótérrel és oktatási lehetőséget is biztosítanak. A kisebbség nőtagjai számára külön közösséget hoztak létre, ahol számukra a napi létfenntartáshoz szükséges készségeket (például főzést) tanítanak.

Különleges problémákkal küzdenek az ír társadalomban oly gyakori és különböző kulturális gyökerekkel rendelkező bevándorlók, illetve az ő gyermekeik. A LEADER keretében egy ún. „English Language Support” szolgáltatás is működik az angolul nem beszélő, iskola előtt álló gyermekek számára, a minél sikeresebb iskolakezdés érdekében.

Az új technikai vívmányok használatát igyekeznek segíteni rugalmas tanulási lehetőségek biztosításával, különösen a nők, a fiatalok és a kisebbségek tagjai számára. Ezekben a lehetőségekben egyre nagyobb szerepet kapnak a távoktatási formák (IT), amelyek segítségével terjedhet a távmunka is.

A munkaerő kompetenciáinak a gazdaság kívánalmaihoz való igazítása óriási kihívás, aminek az iskolarendszerű oktatási formák – az eredendő rugalmatlanságuk miatt – csak nehezen tudnak megfelelni. Az erre megoldást kínáló ún. duális képzések tervezése és megvalósítása ugyancsak az SKDP portfóliójába tartozik. A „South Kerry Skillnet” célja olyan képzések megvalósítása, amelyeket a szervezettel partneri kapcsolatban álló vállalkozások igényei szerint állítottak össze. A térségi alap, ami ugyancsak fontos LEADER alapelve, lehetővé teszi, hogy helyben képezzék a munkaerőt, így a későbbiekben nem kerül sokba az utazás a munkavállalóknak vagy a munkaadónak.

A munkanélküliek számára létezik egy „Local Employment Service” (LES) nevű lehetőség is, ami számukra különböző szolgáltatásokat (pályaorientációs beszélgetés, képzések, CV-írás megtanítása, felkészítés az állásinterjúkra, információk nyújtása a lehetséges álláshelyekről, üresedésekről, személyes mentor biztosítása, stb.) nyújt. A LEADER közösség tehát olyan munkaerőpiaci szolgáltatásokat is nyújt, melyeket hazánkban a munkaügyi központokban, vagy napjainkban egyre inkább különböző civil szervezeteknél találunk meg.

Konklúziók

Cikkünkben röviden bemutatuk a EU LEADER-programjának főbb jellemzőit, kialakulását és eddigi történetét. Megállapíthatjuk, hogy ez a kezdeményezés az elmúlt két évtized egyik legfontosabb és legsikeresebb fejlesztési kezdeményezése. A LEADER elveknek megfelelő, következetes megvalósítás csak úgy lehetséges, ha a közösség valós bevonásával, igényeik szerint fogalmazzák meg a célokat, és a megvalósításban is közreműködhetnek a helyi lakosok. A helyi társadalom bevonása ugyanakkor számos akadályba ütközhet. Régi, rossz beidegződések megléte, vagy éppen a hagyományos közösségek felbomlása, illetve az elidegenedés éppen azokat a szálakat szüntetheti meg, amelyek azt a többletet adhatják a LEADER-nek, amelyek sikereit köszönheti.

Áttekintettük a SECI modellt, ami alkalmas a helyi tudás keletkezésének magyarázatára és azonosítottuk azokat a szakaszokat a LEADER-ben, amelyek megfeleltethetők a SECI különböző fázisainak. Megállapíthatjuk, hogy ha a hallgatólagos és explicit tudásra épülő szakaszok közötti átmenetekben zavar támad, úgy nem jöhet létre az a helyi tudás, ami szükséges a LEADER sikeres menedzsmentjéhez és megvalósításához. A program magyarországi alakulásának néhány elemén keresztül rámutattunk arra, hogy sajnos nálunk ez a folytonosság nem valósult meg. A hazai LEADER éppen ezért tudáshiányos helyzetben működik, beleértve az adminisztratív lebonyolítókat és az akciócsoportok tagságát is.

A lebonyolítás során a helyi tudás gyűjtése, átadása és alkalmazása számtalan formában megtörtént. A hazai gyakorlatban is tetten érhető a LEADER-szerűség, de valamennyi esetben kimutathatók olyan pontok, ahol a folytonosság, vagy éppen a fenntarthatóság alapelve nem teljesült. Egyes magyar HACS-ok nagy hangsúlyt fordítanak az oktatás és képzés területére a humán erőforrás-prioritás részeként, akár az iskolák keretein belül és kívül is. Közöttük találunk például kézműves foglalkozásokat, ami a hazai LEADER esetében divat-aktivitásnak nevezhető. Ugyancsak jellemző oktatási helyszínek kiépítése, ami akár rendhagyó órák tartására alkalmas helyszínek építését is jelentheti. Ezen túl olyan innovatív jellegű programokat is találunk, amelyekben a helyi társadalom aktív részvételével készítenek különböző lokális oktatási tartalmakat.

A felsőoktatási intézmények részvétele fellendítheti egy-egy helyi akciócsoport tevékenységét, hiszen olyan jól képzett humán erőforrás áll így rendelkezésre, amely akár a tervezésben, akár az adminisztratív lebonyolításban segíthet. Az említett hazai eset bizonyítja, hogy egy-egy ilyen együttműködéssel nagyszerű projektek valósulhatnak meg, ugyanakkor a kontinuitás megszakadása provizórikussá teheti ezeket az eredményeket is.

A cikkünkben részletesen leírt írországi példa egy jól átgondolt, szervesen kiépített koncepció, amely egy szerencsés, háborítatlan politikai és területi-szervezeti környezetben működik már hosszú évek óta. A bemutatott ír példák arról tanúskodnak, hogy az oktatási-képzési elemek a vidékfejlesztési helyi stratégiák kihagyhatatlan elemei, ugyanis hozzájárulnak a többi célkitűzés megvalósításához. Segítik a fiatalok és a hátrányos helyzetű csoportok integrálását. Hozzájárulnak a gazdaság működéséhez is, a munkanélküliek versenyképes képzésén keresztül, így az ilyen projektek pénzügyi fenntarthatósága is biztosítható a vállalkozások társfinanszírozásával.

A programok működésében kulcskérdés, hogy valóban kereslet-orientált képzési formák valósulnak-e meg, hiszen ezek a pályázati pénzek elfogyása után is jó eséllyel megmaradnak. Ahhoz, hogy érvényesülni tudjon a valódi kereslet, már a tervezésben érvényesíteni

kell a SECI modellben megismert ciklikusságot, azaz esélyt kell adni arra, hogy a helyi tudás a felszínre törjön.

Láthattuk, hogy egyes, az ír példában megismert elemek részben a magyar gyakorlatban is élnek, de sokszor nem képeznek egységet, illetve nem kapnak időt arra, hogy egységes egészévé álljanak össze.

MEGJEGYZÉS

A cikk a BO/00542/13/10 számú MTA Bolyai Kutatói Ösztöndíj támogatásával készült.

IRODALOM

- BALOGH PÉTER (2012): Kontraproduktivitás a fejlesztéspolitikában? Az EU-források felhasználásának gazdaság-szociológiai elemzése. – doktori (PhD) értekezés tézisei. Letöltés: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/657/3/Balogh_Peter_rthu.pdf (2014.08.28.) 25 p.
- BURCH, SALLY (2007): *Knowledge sharing for rural development: challenges, experiences and methods*. ALAI, Quito 73 p.
- CALLANAN, MARK ÉS JUSTIN F. KEOGAN (EDS.) (2003): *Local Government in Ireland: Inside Out*. Institute of Public Administration. 610 p.
- EURÓPAI SZÁMVEVŐSZÉK (2010): *A LEADER megközelítés a vidékfejlesztés gyakorlatában*. Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala 108 p.
- FARAGÓ LÁSZLÓ (2005): *A jövőalkotás társadalomtechnikája*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs. 240 p.
- IFAD (2009): *Community-driven development decision tools for rural development programmes*. International Fund for Agricultural Development (IFAD) 102 p.
- KOVÁCH IMRE & KUČEROVÁ, EVA (2006): *The project class in Central Europe: The Czech and Hungarian Cases*. Sociologia Ruralis, 46 (1): 3-21.
- KROLOPP ANDRÁS ET AL. (2005): *Egy európai eszme és hazai megvalósítása. LEADER – Közösségi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében*. CEEWEB Budapest. 52 p.
- LENGYEL BALÁZS (É. N.): A tudás-alapú gazdaság területi vizsgálatai Magyarországon – regionális innovációs rendszerek és tudásbázis. PhD értekezés, Budapest, BME 124 p. Letöltés: http://www.kornygazd.bme.hu/doktori/phds/DSZ-10/LengyelBalazs/A%20tudas-alapu_gazdasag_teruleti_vizsgalatai.pdf (2014.08.28.)
- MACKEN-WALSH, AINE (2009): *Barriers to Change a Sociological study of Rural Development in Ireland*. Rural Economy Research Centre Teagasc Mellows Campus Athenry Co. Galway 147 p.
- MOSELEY, MALCOLM J. (2003): *Local Partnerships for Rural Development The European Experience*. CABI Publishing 235 p.
- ZALA-KAR (2004): *A Zalaszentgróti Statisztikai Térség Agrárstruktúra- és Vidékfejlesztési Programja*. Összeállította: A Zala-KAR Helyi értéket! Vidékfejlesztési Munkacsoport. Letöltés: www.terport.hu/webfm_send/1796 (2014.07.10.)

INTERNETES OLDALAK

- europa.eu.int/comm/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm (2014.08.28.)
- videkfejleszt.es.net (2014.08.28.)
- www.nrn.ie/leader-areas/ (2014.08.28.)
- www.hajdukve.hu/index.php (2014.08.28.)
- www.southkerry.ie/ (2014.08.30.)